

«ÚZLIKSIZ BILIMLENDIRIW SISTEMASÍDA ARALÍQTAN OQÍTÍWDÍN INTEGRACIYASÍ»

atamasındaǵı IV Xalıqaralıq ilimiy-teoriyalıq konferenciya

TALABALARDA RISKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTIRISH JARAYONINING MOHIYATI

Xalmuratova Shaxnoza Bekmurzaevna,
*Ajiniyaz nomidagi Nukus davlat
pedagogika instituti tayanch doktoranti*
Sahnoza623@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada bo'lajak o'qituvchilarning pedagogik faoliyati jarayonida uchraydigan risklarni qabul qilishi, riskga moyilligi, talabalarning kasbiy risklarga qarshi tura olishida rivojlantirilishi kerak bo'lgan fazilatlar haqida so'z yuritilgan. Shu bilan bir qatorda, riskologik madaniyat, bo'lajak o'qituvchilarning riskologik madaniyati, riskologik kompetentlik tushunchalariga ta'rif berilgan.

Kalit so'zlar: risk, pedagogik risk, pedagogik risk komponentlari, riskologik madaniyat, riskologik kompetentlik, bo'lajak o'qituvchilar, kasbiy fazilatlar.

Bugungi kunda yurtimizda yuqori malakali kadrlar tayyorlash maqsadida ta'lim tashkilotlari o'rtasida sog'lom raqobat muhitini shakllantirish, ilmiy-pedagogik faoliyat darajasining o'sishini va sifatining oshirishini rag'batlantirish, pedagog xodimlarning ilmiy salohiyatidan samarali foydalanish, o'qitish sifatining yuqori ko'rsatkichlariga erishishini ta'minlash [1] kabi dolzarb vazifalar belgilab qo'yilgan.

Pedagogik oliy ta'lim tizimida ta'lim-tarbiya jarayonini tashkil etishda ta'lim oluvchilarning faol bilishini, o'quv ko'nikmalarining maqsadli shakllanishini, kelajakdagi kasbiy faoliyatini rejalashtirish, uni amalga oshirish, bu yo'lda o'z-o'zini nazorat qilish, natijalarini tahlil qilish va baholashni o'rgatish bilan bir qatorda XXI asr pedagoglari uchun juda muhim bo'lgan kompetensiyalarni, qobiliyatlarni, jumladan, riskologik madaniyatni ham shakllantirib borish juda muhim. Chunki bugungi globallashuv davri, axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining shiddat bilan rivojlanishi vaqtida, yurtimizda ijtimoiy jamiyatni barpo etish sharoitida pedagog-o'qituvchilarning samarali faoliyat yuritishida qator muammolar, qiyinchiliklar va risklar yuzaga kelishi mumkin. Shu nuqtai nazardan, oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak o'qituvchilarni nafaqat pedagogik faoliyatga tayyorlash, balki ushbu faoliyat jarayonida uchraydigan risklarning oldini olish va ularni bartaraf etishga ham tayyorlash talab etiladi. Bu esa o'z navbatida bo'lajak o'qituvchilarda kasbiy madaniyatning bir turi bo'lgan riskologik madaniyatni shakllantirish va rivojlantirishni taqozo etadi.

Risk keng ma'noda madaniyatning asosiy tamoyillarini belgilab beruvchi ijtimoiy mexanizm sifatida tushuniladi.

M.A. Belyaeva ta'limga doir risklarni quyidagicha tasniflaydi:

«ÚZLIKSIZ BILIMLENDIRIW SISTEMASÍDA ARALÍQTAN OQÍTÍWDÍN INTEGRACIYASÍ»

atamasındaǵı IV Xalıqaralıq ilimiy-teoriyalıq konferenciya

kadrlar bilan bog‘liq risklar ta‘lim muassasasining inson resurslarini ifodalaydi. Kadrlar riski pedagog xodimlarning kompetensiyalarining normativ talablarga muvofiqligini belgilaydi;

kontingent (shartli) risklar – bilim oluvchilarning miqdor va sifat xususiyatlari bilan bog‘liq risklar. Masalan, maktabdagi bu risklar o‘smirlarning darslarni o‘zlashtirishdan orqada qolishi va deviant xulq-atvori bo‘lishi mumkin;

protsessual (o‘quv-uslubiy) risklar – bu ta‘lim va tarbiya jarayoni bilan birga yuz beradigan, ta‘lim sifatining pasayishi bilan bog‘liq risklar. Bu guruh amaldagi ta‘lim jarayoni, shu bilan bir qatorda, yangi standartlar va texnologiyalarni joriy qilish bilan bog‘liq risklarni o‘z ichiga oladi;

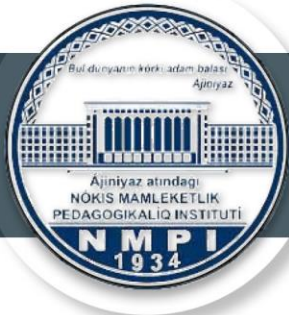
imidj risklari – bu ta‘lim muassasasi haqidagi jamoatchilik fikri bilan bog‘liq risklar. Ushbu risklarni tavsiflovchi bir nechta jihatlar mavjud. Birinchidan, jamoatchilik fikri pullik asosda ta‘lim xizmatlarini ko‘rsatuvchi muassasaning iqtisodiy samaradorligining shartlaridan biridir. Ikkinchidan, o‘quvchilarga ta‘lim-tarbiya berishga, kasbga yo‘naltirishga ajratilgan mablag‘lar qay darajada o‘z samarasini berdi. Masalan, oliy ta‘lim muassasalari uchun bu ko‘rsatgich – bitiruvchilarning o‘z mutahassisligi bo‘yicha ish bilan ta‘minlanganligi [3].

Agar pedagogik riskni ta‘lim jarayoni ishtirokchilarining faoliyat usuli sifatida olib qaraydigan bo‘lsak, noaniqliklarni bartaraf etish, munosabatlarni tartibga solish va harakatlarni muvofiqlashtirish pedagogik riskning komponentlari hisoblanadi, ya‘ni:

1. Ta‘lim jarayonida noaniqliklarni bartaraf etish maqsadida pedagogik qarorlar tanlanadi va qabul qilinadi. Ushbu maqsadlarni amalga oshirish o‘qituvchidan katta ma‘suliyat talab qiladi.
2. Ta‘lim jarayoni ishtirokchilari bo‘lgan – o‘qituvchilar, o‘quvchilar va ota-onalar o‘rtasidagi har xil munosabatlarni, kelishmovchiliklar va nizolarni tartibga solish juda muhim.
3. O‘quvchilarni aqliy va psixologik jihatdan rivojlantirishda pedagogik jamoa a‘zolarining pedagogik harakatlarini muvofiqlashtirish katta ahamiyatga ega.

Bo‘lajak o‘qituvchilarning riskologik madaniyatini shakllantirish esa riskologiya sohasidagi kasbiy ta‘limning muhim masalasi hisoblanadi.

Talabalarning riskologik madaniyatini shakllantirish texnologiyasini ishlab chiqishda oliy ta‘lim mazmuniga qo‘yilgan talablardan, o‘quv dasturi va malaka talab me‘yorlarida chetga chiqmaslik kerak.

«ÚZLIKSIZ BILIMLENDIRIW SISTEMASÍDA ARALÍQTAN OQÍTÍWDÍN INTEGRACIYASÍ»

atamasındaǵı IV Xalıqaralıq ilimiy-teoriyalıq konferenciya

Riskologik madaniyati – bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy va shaxsiy fazilatlarining jamlanmasi bo‘lib, u professional risk muhitida talabalarning konstruktiv yo‘lini belgilab beradi.

Bo‘lajak pedagoglarning riskologik madaniyati – bu ularning riskga moyilligi, riskni qabul qilishi, riskofobiya dan voz keshichi va risklarni boshqarishda shaxsiy risk potensialini faollashtirishi, risklarni tartibga solish faoliyatini belgilaydigan kasbiy fazilatlari va xususiyatlari to‘plami.

Riskologik kompetentlik bu – ta‘lim jarayonidagi innovatsion faoliyatning kasbiy muammolarini hal qilishda namoyon bo‘ladigan, o‘qituvchilarning kasbiy kompetensiyasining tipik shakli hisoblanadi [2].

Bo‘lajak o‘qituvchilarning riskga tayyorgarligini quyidagi kasbiy fazilatlar tashkil qiladi:

kasbiy risklarni qabul qilish qobiliyatini belgilaydigan shaxsiy xususiyatlar;

faoliyat sub’ektining talab darajasidan yuqori ko‘rsatgichga ega bo‘lishi, ya’ni, vazifadan kelib chiqib ortiqcha maqsadlar qo‘yish qobiliyati;

sub’ektning tashqi va ichki cheklovlarini engib chiqish qobiliyati;

shaxsning mustaqil ravishda mas’uliyatli qarorlar qabul qilishi, qabul qilingan qarorlariga javobgarlik his etish va ularni o‘z faoliyatida barqaror amalga oshirish qobiliyati.

Xulosa qilib aytganda, ushbu fazilatlarni shakllantirish uchun talabalarda kasbiy risklarga nisbatan qadriyatli munosabat tizimi sifatida professional riskologik pozitsiyani, optimallashtirishning paydo bo‘ladigan imkoniyatini rivojlantirish kerak. Shuningdek, bu yo‘lda maqsadli ta‘lim-tarbiya berish, riskologik madaniyatni shakllantirish uchun pedagogik va psixologik shart-sharoitlar yaratish, riskologik madaniyatni rivojlantirish texnologiyasini samarali ishlab chiqish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasining “Ta‘lim to‘g‘risida”gi Qonuni (23.09.2020) // Qonun hujjatlari ma‘lumotlari milliy bazasi, 24.09.2020 y., 03/20/637/1313-son
2. Асхадуллина Н.Н. Формирование рискологической компетентности будущего учителя в процессе подготовки к инновационной деятельности [Текст]: Автореф. ... канд. пед. наук. (13.00.08) / Н.Н. Асхадуллина. - Казань, 2019. - 23 с.].
3. Беляева М.А. Риск как предмет научного анализа в педагогике и образовании. /Педагогическое образование в России. 2014. №11 с.16-23.